

Србољуб Ђ. Стаменковић
Драгица Р. Гатарић

ДНЕВНЕ МИГРАЦИЈЕ УЧЕНИЧКЕ СЕОСКЕ ОМЛАДИНЕ ПРЕМА СВИЛАЈНЦУ КАО ИНДИКАТОР ПЕРСПЕКТИВЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА

Извод: Истраживања дневних миграција сеоске омладине, и у том склопу ученичке дневне миграције, према градовима имају вишеструки значај за науку и различита подручја друштвене праксе (политика, планирање и др.). Свилајнац, као мањи градски гравитациони центар (2002. – 9.395 становника), са типично руралним залеђем, који свакодневно добија 493 ученика дневна мигранта из 33 околна насеља, по многим својствима представља специфичан и карактеристичан пример. Нашим теренским истраживањима констатовали смо да највећи део ученика дневних миграната Свилајнца (380 миграната или 77,08%) не намерава да рурални домицил замени другим насељем што, између осталог, може да представља корисно сазнање у склопу израде програма и планова развоја руралних насеља у његовој околини. Извесно је да та знања могу бити драгоцену научну основу за формирање економски јачег и стабилнијег села, нарочито са становишта сагледавања будућих хтења младих у погледу избора места (насеља) сталног боравка.

Кључне речи: сеоско насеље, Свилајнац, дневне миграције, становништво, сеоска омладина, ученици

Abstract: The research of the daily movement of the countryside youth towards towns and the movements of schoolchildren in the same context, have a multiple importance for the science and different areas of the social structure (political affairs, planning etc.). Svilajnac, in that sense represents the explicit and the typical example, being a small county center (in 2002 – 9.395 inhabitants), with a rural background and 493 pupils moving on daily basis from 33 surrounding villages into that town. Our land research program shows that most of those pupils (380 migrants or 77,80%) do not want to replace their rural place of living with any other settlement. This fact represents a valuable and useful knowledge which can be used in all phases of the creation of programming and planning of rural settlements and their surroundings. It is obvious that the knowledge can be also used to foresee the future goals of the youth to choose the place of living, which, in broader sense can be taken as the starting point to explain and understand the future development of the rural and, in connection with it, the urban settlement, too.

Key words: rural settlement, Svilajnac, daily movements, inhabitants, village youth, schoolchildren

Увод

У оквиру сагледавања просторне покретљивости (миграција) становништва, дневне миграције представљају важан насеобински и демографски сегмент, као и просторно-функционално својство мреже насеља. С тог становишта, изучавања дневних миграција сеоске омладине у појединим деловима Србије, а посебно у условима континуирано знатне заступљености селидбених и дневних миграција на релацији село – град, у којима највећим делом учествује младо становништво, после II светског рата, једна је од битних карактеристика за разумевање постојећег руралног стања, програмирање и дугорочно планирање развоја руралних насеља. Отуда научна знања о континуираним и повременим дневним миграцијама сеоске омладине¹ чине релевантну основу за утврђивање стратегије плански утемељеног руралног развоја. У нашој земљи, као уосталом и у другим државама у Европи, па и у свету, с обзиром на недовољну заступљеност миграцијских проучавања,² која су у српској научној географији поново актуелизована крајем XX и почетком XXI века,³ она су истовремено и у функцији унапређивања теоријско-методолошких основа емпиријских и егзактних научних истраживања.

Свилајнац представља значајно привредно, административно-управно, просветно и културно средиште, како у интрарегионалним оквирима Великог Поморавља (2.841 km²) и Поморавског округа (2.614 km²), у чијим се границама налази, тако и у интеррегионалним релацијама Србије. Некадашње село, које је назив добило у средњовековно доба по гајењу свилене бубе, од средине XIX века, па надаље, развија се у модерно структурирано и обликовано мање градско насеље (1853. – 1.934, 1921. – 4.403, 1931. – 4.565, 1948. – 5.046, 1961. – 5.895, 1971. – 7.762, 1991. – 8.568,

¹ Сходно демографском разврставању становништва по великим старосним групама, под сеоском омладином подразумевамо становништво старо од 0 до 19 година (Д. Брезник, **Демографија, Анализа, методи и модели**, Научна књига, Београд, 1980, стр. 68).

² Р. Петровић, М. Благојевић, **Сеобе Срба и Црногораца са Косова и Метохије**, Резултати анкете спроведене 1985–1986. године, Демографски зборник, књ. II, Одељење друштвених наука, САНУ, Београд, 1989, стр. 13; Д. Брезник, **наведено дело**, стр. 237.

³ С тог становишта наводимо научни пројекат: *Миграције становништва Србије према резултатима пописа 2002. године – Обим, структуре, просторни правци и распоред*, који од почетка 2003. године реализује Институт за демографију Географског факултета у Београду (види С. Ђ. Стаменковић: **Први научни пројекат Института за демографију Географског факултета Универзитета у Београду**, Демографија, књ. I, Међународни часопис за демографски и остала друштвена истраживања, Институт за демографију Географског факултета Универзитета у Београду, Београд, 2004, стр. 174–175).

2002. – 9.395 становника) знатног централитета.⁴ Просторним планом Републике Србије, у мрежи њених централних насеља, Свилајнац је сврстан у групу ”субрегионалних центара”, или прецизније у ”градске центре са развијеном структуром услуга”.⁵ У ранијој унутаррегионалној мрежи насеља са централним функцијама Муђуопштинске регионалне заједнице (МРЗ) Шумадије и Поморавља (5.001 km²), коју су чинила насеља 12 општина (Аранђеловац, Баточина, Деспотовац, Кнић, Крагујевац, Параћин, Рача, Рековац, Светозарево – данас Јагодина, Свилајнац, Топола и Ћуприја), припадао је категорији ”центара II реда”.⁶ Захваљујући свом кохезионом значају у мрежи водећих насеља централне Србије и изразито рурално-аграрном општинском залеђу, Свилајнац се може сматрати довољно поузданим пунктом за тумачење дневних апсорпционих (конвергентних) токова, како сеоске омладине тако и радне снаге, а његово географско окружење за доношење ваљаних оцена о значају дисперзије дневних (локалних) урбаних утицаја по сеоској околини.

Нашим истраживањем обухваћене су дневне миграције ученика основних и средњих школа ка Свилајнцу.⁷ Добијени резултати (493 мигранта) могу се сматрати довољно репрезентативним и научно значајним за доношење поузданих закључака. Сразмерно контингенту сеоске омладине у општини Свилајнац, развијеност овог типа миграција ка граду има значајну демографску израженост, јер на 6,5 сеоска омладинца долази један ученик дневни мигрант. Тврдњу о поузданости узорка у погледу његове величине заснивамо на следећим чињеницама: истраживањем је, мерено резултатима пописа становништва 2002. године, обухваћено 2,69% руралне популације и 13,61% укупне сеоске омладине у општини Свилајнац, као и око 20% ученика основне и 15% ученика средњих школа у граду.

Резултати испитивања дневних миграција уопште, а посебно сеоске омладине ка урбаним центрима, имају опсежан научни значај. Али, и поред тога, научна знања у нашим наукама о насељима и становништву

⁴ С. Ђ. Стаменковић, М. А. Милинчић, **Свилајнац – Генеза, насебинска еволуција и геопросторне промене**, Географске актуелности, књ. 2, Српско географско друштво, Београд, 1996, стр. 1–184.

⁵ **Просторни план Републике Србије**, Република Србија, Београд, 1996, стр. 28.

⁶ **Регионални просторни план Шумадије и Поморавља**, Елеменат 3, Дирекција за урбанизам и изградњу, Крагујевац, 1975, стр. 16а.

⁷ Истраживање је обављено применом метода анкете (види С. Ђ. Стаменковић, **Дневне миграције становништва у географским проучавањима насеља Србије**, Становништво, бр. 3–4, Институт друштвених наука, Центар за демографска истраживања, Београд, 1996, стр. 50–52). Анкетирање је обављено крајем 1995. године у градским образовно-васпитним установама: Основној школи ”Јован Јовановић Змај”, Пољопривредно-ветеринарској школи са интернатом, Машинској школи и Гимназији.

(географији, демографији, социологији, етнологији, економији и др.) су углавном парцијална и скромна по квантитету и квалитету.

Просторна дисперзија и главна структурна својства ученика дневних миграната

Просторна развијеност дневне миграције одређеног насеља израз је његовог функционалног значаја: регионалног, субрегионалног и локалног, у мрежи насеља неке просторно-функционалне целине. Као таква, заједно са структурним карактеристикама дневне миграције, припада категорији битних индикатора за разумевање функционисања и функционалности насеља у геопростору, јер показује интензитет и главна обележја дневних интеракција (маса, просторни домет, правци, улаз и излаз и сл.). Из тих разлога, у географским проучавањима овог типа миграција, територијалност – насеобинска, локална и регионална, представља њихов најчешће изучава-ни сегмент.

Дистрибуција ученичке дневне миграције према Свилајнцу обавља се из 33 насеља, од којих су само два градска: Деспотовац и Велика Плана, по правном критеријуму из 1991. и 2002. године. Структурни однос руралне и урбане ученичке конвергентне дневне миграције износи 99,39:0,61%. То практично значи: да дневне миграције ученичке сеоске омладине ка граду имају наглашену демографску израженост. Оне, заједно са дневним миграцијама радне снаге, заузимају истакнуто место међу кључним факторима трансформације насеља – демографске, морфо-физиономске и функционалне, како домицила дневних миграната тако и Свилајнца као њиховог миграционог одредишта.

Преовлађују мигранти који свакодневно долазе из сеоских насеља истоимене општине. Из 15 насеља са ове територије Свилајнац добија 88,03% укупне ученичке дневне миграције. С друге стране, просторна дисперзија домицила дневних миграната у саставу других општина, углавном суседних свилајначкој, у погледу укупног броја насеља је израженија, јер обухвата 18 насеља смештених у оквиру пет општина (Деспотовац, Жабари, Петровац, Велика Плана и Смедерево). Међу њима обимом миграције (4,66%) истичу се нека насеља Горње Ресаве (Јасеново, Стрмостен, Медвеђа, Деспотовац, Плажане и Велики Поповић). Сфера дневног школског конвергентног утицаја Свилајнца обухвата површину од 711 km², од које 229 km² припада истоименој општини, а 482 km² другим општинама.

Структура дневне миграције ученичке сеоске омладине ка Свилајнцу одликује се низом специфичних карактеристика и развојних трендова. Оне су одраз узајамно дејствујућих утицаја, условљености и зависности општих демографских својстава, локалних географских прилика и система антропогених вредности и традиције. С овог аспекта указаћемо само

Табела 1. – Просторна дистрибуција и полна структура ученика дневних миграната према Свилајцу по домицилима

Насеље	Дневни мигранти		Пол	
	Број	%	Мушки	Женски
Црквенац	74	15,01	38	36
Дубље	57	11,56	30	27
Луковица	54	10,95	24	30
Бобово	53	10,75	30	23
Грабовац	40	8,11	26	14
Гложане	39	7,91	19	20
Дубница	37	7,51	24	13
Кушиљево	32	6,49	15	17
Врлане	17	3,45	8	9
Јасеново	14	2,84	7	7
Марковац	13	2,64	9	4
Проштинац	9	1,83	5	4
Седларе	6	1,22	2	4
Тропоње	6	1,22	3	3
Породин	6	1,22	2	4
Роанда	5	1,01	3	2
Рођевац	4	0,81	1	3
Витежево	4	0,81	1	3
Стрмостен	3	0,61	-	3
Жабари	3	0,61	3	-
Табановац	2	0,41	1	1
Медвеђа	2	0,41	1	1
Четереже	2	0,41	2	-
Деспотовац	2	0,41	1	1
Суботица	1	0,20	1	-
Врбовац	1	0,20	1	-
Плажане	1	0,20	-	1
Ракинац	1	0,20	1	-
Ново Село	1	0,20	1	-
Симићево	1	0,20	-	1
Буровац	1	0,20	-	1
Велики Поповић	1	0,20	-	1
Велика Плана	1	0,20	1	-
Укупно	493	100,0	260	233

на нека основна обележја дневне миграције, као што су: полно-старосни састав, миграциони стаж и време које мигранти утроше на путовањима од домицила до града.

У овим миграцијама учествују ученици стари од 10 до 19 година (основношколци 10–14 и средњошколци 14–19 година), а структурни однос мушког и женског становништва износи 52,74:47,26%.

Табела 2. – Територијално-насеобинска структура ученика дневних миграната према Свилајци

Територија	Површина у ha ⁸		Насеља		Дневни мигранти	
	Број	%	Број	%	Број	%
Иста општина	22.924	32,21	15	45,45	434	88,03
Друга општина	48.211	67,79	18	54,55	59	11,97
Укупно	71.135	100,0	33	100,0	493	100,0

Имајући у виду значај временске димензије у сагледавању геопросторних промена и свеукупности дневне миграције, осврнућемо се и на основне карактеристике миграната по миграционом стажу (трајању статуса дневног мигранта у годинама). У том смислу, издвојили смо пет посебних група дневних миграната. По овом обележју, доминирају ученици мигранти са краћим миграционим стажом (од једне до три године – 85,60%), с тим што максималну заступљеност има група од две до три године (54,97%), а минималну мигранти са стажом осам и више година (0,61%).

Табела 3. – Ученици дневни мигранти ка Свилајци по миграционом стажу у годинама

Миграциони стаж	Број	%
До 1	151	30,63
Од 2 до 3	271	54,97
Од 4 до 5	61	12,37
Од 6 до 7	7	1,42
8 и више	3	0,61
Укупно	493	100,0

Подаци о трајању путовања ученика дневних миграната од домицила до Свилајца, и обратно, илуструју утрошак времена на свакодневним путовањима. Они представљају полазиште за сагледавање деловања свакодневних путовања на друштвени живот уопште и радну активност миграната, као што су: утицај утрошка времена на психофизичку способност ученика за образовни и васпитни рад, успех ученика дневних миграната у настави, здравствено стање ученика миграната итд. Добијени резултати истраживања указују на максималну заступљеност миграната који свакодневно на путовањима, у оба смера, утроше до један час – 85,81%. Иначе, највеће учешће, по издвојеним групама, имају ученици дневни мигранти који утроше до 15 минута – 45,44%, а најмање више од једног сата – 0,40%.

⁸ Израчуната коришћењем документационог материјала Републичког геодетског завода у Београду.

Табела 4. – Ученичке дневне миграције ка Свилајнцу по времену утрошеном (мину-та) на путовањима у једном смеру

Време	Број	%
До 15	224	45,44
Од 16 до 30	199	40,37
Од 31 до 45	58	11,76
Од 46 до 60	10	2,03
61 и више	2	0,40
Укупно	493	100,0

Наведене просторно-демографске карактеристике указују на шареноликост конвергентне ученичке дневне миграције Свилајнца. Она се територијално манифестује у форми следећих битних обележја:

– доминантном значају Свилајнца као просветног и културног центра у границама истоимене општине, а самим тим и главном фактору просторно-функционалне интеграције (обједињавања насеља и повезивања руралног и урбаног) и социо-економске трансформације руралне околине (промене у начину живота становништва, у школообразованости становништва, у квалификационој структури радне снаге и сл.);

– просторну диференцираност урбаног утицаја Свилајнца на социо-економску трансформацију сеоских насеља у склопу матичне општинске територије, као и у преображају аграрног простора и

– постепеном опадању конвергентног просветног деловања града са порастом географске дистанце од њега, јер се у том правцу смањује обим ученичке дневне миграције.

Рурално-демографске промене и дневне миграције ученика

Рурално општинско окружење Свилајнца у условима динамичног привредног развоја истоименог општинског центра, нарочито индустријског, захваћено је многобројним геопросторним променама. Оне су позитивне или негативне, по друштвеној вредности ефеката које иницирају и производе у геопростору, стихијске (спонтане) или планске, по генези, и по суштини, насеобинске, демографске, социолошке, економске и сличне. Може се без двоумљења нагласити да већина руралних промена у околини Свилајнца, као и у другим деловима Србије, припада групи негативних и стихијских. Полазиште њиховог развоја представља недовољна и неадекватна планска основа као инструмент и регулатор хомогенизације руралног развоја. Директне импликације су многобројне и просторно честе. Њихов најнепосреднији израз је негативна општа рурално-демографска ситуација коју, између осталог, илуструје: вишедеценијско смањење општинске

руралне популације и сеоске омладине, као и знатне територијалне разлике у квалитету и обиму промена са порастом удаљености од општинског центра – Свилајнца.

Општа демографска карактеристика руралне популације и сеоске омладине у општини Свилајнац је њихов негативан развој после II светског рата. Тако, на пример, од 1961. (82,50%) до 2002. (63,17%), удео руралне популације у укупном општинском становништву смањен је за 19,33%, или просечно годишње за 0,47%. И поред извесних разлика у обиму и темпу смањења руралне популације, с једне стране, и сеоске омладине, с друге, чињеница је да у руралним селидбеним миграцијама у значајном обиму учествује сеоска омладина, нарочито она која путем претходног школовања мења свој социјални положај, традиционално занимање својих предака и домицил. У већини случајева овој промени претходи статус дневног мигранта.

Табела 5. – Промене у руралној популацији општине Свилајнац после II светског рата⁹

Година	Сеоско становништво	% у општинској популацији
1948.	28.222	84,83
1961.	27.782	82,50
1971.	26.494	77,34
1981.	25.548	73,22
1991.	18.180	67,99
2002.	16.116	63,17

На територији општине Свилајнац постоје изражене диспропорције у концентрацији сеоских насеља, становништва, омладине и ученичке дневне миграције. С тог гледишта истичемо следеће одлике:

– највећу концентрацију руралних насеља, популације и омладине имају прва (растојање до 5 km од Свилајнца) и друга зона (5 до 10 km), у којима је лоцирано више од половине сеоских насеља (57,14%) и концентрисана већина руралног становништва (70,97%) и омладине (70,59%);

– идентичне развојне тенденције по изотелним зонама, које се испољавају у порасту сеоског становништва и омладине прве и углавном опадању у осталим концентричним зонама, с тим што је, по попису становништва 2002. у односу на 1991. годину, присутан изванредан пораст руралне популације код четврте (периферијске) зоне и

– просторно-демографску неравнотежу у размештају сеоског становништва и омладине, с једне стране, и укупне масе ученичке дневне ми-

⁹ Упоредни преглед становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991. и 2002, Подаци по насељима, књ. 9, Републички завод за статистику, Београд, 2004.

грације ка граду, с друге, јер је редослед концентричних зона у првој ситуацији: друга, трећа, прва и четврта, а у другој: друга, прва, трећа и четврта.

Табела 6. – Удео руралне популације у укупном сеоском становништву и руралне омладине¹⁰ по изотелним зонама на 5 km удаљености од Свилајнца у контингенту сеоске омладине

Изотелна зона	Рурална популација				Сеоска омладина			
	1961.	1971.	1991.	2002.	1961.	1971.	1991.	2002.
До 5 km	16,26	16,67	17,91	19,30	15,40	17,73	18,45	18,91
Од 5 до 10	53,48	53,64	52,62	51,68	52,79	51,83	51,76	51,68
Од 10 до 15	20,15	19,93	19,49	18,96	21,14	21,60	20,17	20,04
Од 15 до 20	10,11	9,76	9,98	10,06	10,67	9,44	9,62	9,38
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Најзаступљеније су дневне миграције ученика ка Свилајнцу из сеоских насеља прве и друге изотелне зоне. Сва насеља – 12 села, ових зона су миграционо активна према Свилајнцу. Она граду дају 382 дневна мигранта, или 90,35% општинске (или 79,51% укупне) ученичке дневне миграције. Почев од друге концентричне зоне, па надаље, ка периферијским деловима општинске територије видно се смањује број насеља из којих се врши дистрибуција ученика дневних миграната, као и укупна маса миграната. Из треће и четврте концентричне зоне са своје општинске територије Свилајнац добија 42 ученика дневна мигранта, или 9,67%. Уочљиво је да са порастом удаљености од града слаби његова утицајна снага и степен просторне и социо-економске трансформације, с тим што у том правцу јача значај традиционалног села и сеоске аграрне производње.

У оквиру комплексних насеобинско-географских проучавања дневних миграција уопште, па и ученичких, посебно место заузима испитивање ставова дневних миграната о мењању садашњег домицила новим, насељем у коме стичу образовање. Ови параметри су двоструко релевантни, јер, прво, омогућавају сагледавање могућег обима иселјавања младих из појединих насеља и, друго, ниво уселјавања у насеље одредиште дневног кретања, или утврђивање његове ”потенцијалне гравитационе привлачности”.¹¹ Истовремено, могу бити од значаја у плански осмишљеном раз-

¹⁰ Попис становништва 1961, **Пол и старост**, Савезни завод за статистику, Београд, 1965; Попис становништва и станова 1971, **Пол и старост – II део**, Резултати по насељима и општинама, Савезни завод за статистику, Београд, 1973; Попис становништва 1991, **Пол и старост**, Подаци по насељима и општинама, књ. 4, Београд, 1993; Попис становништва, домаћинства и станова у 2002, **Пол и старост**, Подаци по насељима, књ. 2, Републички завод за статистику, Београд, 2003.

¹¹ С. Ђ. Стаменковић, М. Бачевић, **Географија насеља**, Универзитетски уџбеник, Географски факултет Природно-математичких факултета Универзитета у Београду, Београд, 1992, стр. 36.

Табела 7. – Распоред сеоских насеља и ученичке дневне миграције у општини Свилајнац по изотелним зонама

Изотелна зона ¹²	Број сеоских насеља		Дневни мигранти	
	Укупно	Миграционо активна	Број	%
До 5 km	3	3	185	42,65
Од 5 до 10	9	9	207	47,70
Од 10 до 15	7	2	37	8,52
Од 15 до 20	2	1	5	1,15
Укупно	21	15	434	100,0

воју, у овом случају, како Свилајнца (планирање стамбене изградње, запошљавање квалификоване радне снаге и сл.) тако и мреже сеоских насеља, нарочито централних.

Од укупно 493 ученика дневна мигранта, њих 113 или 22,92% се изјаснило да би садашњи домицил заменило новим – Свилајнцем. Структурни однос ове категорије дневних миграната из насеља са територије матичне и других општина износи 84,96:15,04%, а однос женског и мушког становништва које намерава да се трајно настани у град 61,95:38,05%.

Просторни распоред домицила ученика дневних миграната потенцијалних житеља Свилајнца у наредном периоду адекватан је карактеристикама општег размештаја сеоске омладине и њене укупне дневне миграције. Аналогно поменутом, и овде, са порастом географске дистанце од Свилајнца опада број миграната који су се изјаснили да би се трајно настанили у град. Интересантно је да више од 50% ученика дневних миграната сталних житеља појединих села свилајначке општине, који су се изјаснили за евентуалну промену места сталног боравка, сада живи у три села – Луковица (27 миграната), Дубље (16 миграната) и Црквенац (9 миграната), прве концентричне зоне.

Испољене тенденције у просторном размештају и развоју сеоског становништва, сеоске омладине и дневне миграције ученика из сеоских насеља према Свилајнцу, поред осталог, указују на могућа главна рурална развојна тежишта. Евидентно је да се смернице и приоритети у политици руралног развоја морају ускладити са актуелном рурално-демографском ситуацијом. С тим у вези, приоритетне просторне зоне подстицања руралног развоја су делови општинске територије са максималном концентрацијом сеоског становништва и омладине, а то су углавном и зоне максималне

¹² Распоред сеоских насеља по изотелним (концентричним) зонама је следећи: прва зона – Луковица, Дубље и Црквенац; друга зона – Гложане, Врлане, Грабовац, Тропоње, Седларе, Роћевац, Бобово, Проштинац и Кушиљево; трећа зона – Радошин, Бресје, Мачевац, Суботица, Купиновац, Ђуринац и Дубница, и четврта зона – Војска и Роанда.

Табела 8. – Ученици дневни мигранти, по домицилима и полу, који намеравају да се трајно настане у Свилајницу

Насеље	Дневни мигранти		Пол	
	Број	%	Мушки	Женски
Луковица	27	23,90	8	19
Дубље	16	14,16	7	9
Дубница	11	9,73	6	5
Црквенац	9	7,96	3	6
Кушиљево	7	6,20	3	4
Бобово	6	5,31	3	3
Грабовац	5	4,43	3	2
Гложане	5	4,43	2	3
Проштинац	4	3,54	1	3
Стрмостен	3	2,65	-	3
Јасеново	3	2,65	1	2
Врлане	2	1,77	-	2
Тропоње	2	1,77	1	1
Марковац	2	1,77	1	1
Витежево	2	1,77	1	1
Мачевац	1	0,88	1	-
Седларе	1	0,88	-	1
Рођевац	1	0,88	-	1
Медвеђа	1	0,88	-	1
Ново Село	1	0,88	1	-
Буровац	1	0,88	-	1
Симићево	1	0,88	-	1
Табановац	1	0,88	-	1
Четереже	1	0,88	1	-
Укупно	113	100,0	43	70

Табела 9. – Изотелни распоред ученика дневних миграната из насеља у општини Свилајнац који намеравају да се настане у истоимени град

Изотелна зона	Дневни мигранти	
	Број	%
До 5 km	52	54,17
Од 5 до 10	33	34,37
Од 10 до 15	11	11,46
Од 15 до 20	-	-
Укупно	96	100,0

развијености ученичке дневне миграције. Исто тако, реално је очекивање да се актуелни рурално-аграрни негативни развојни трендови могу зауставити, или постепено трансформисати у позитивне, искључиво скупом плански усмерених друштвених мера, акција и интервенција.

Закључак

Дневне миграције ученичке сеоске омладине према Свилајнцу су значајна савремена друштвена појава са мноштвом, у правом смислу те речи, геопросторних, социолошких, демографских, социјално-политичких и економских узрока и импликација. Из тих, и других сличних, разлога научно сагледавање њихове свеукупности има посебан значај у тумачењу досадашњег руралног развоја, актуелне руралне ситуације и њене перспективе. Чињеница је да овај тип миграција младих ка градовима у Србији има видну демографску развијеност, као уосталом и према Свилајнцу. Наведене основне чињенице о ученичким дневним миграцијама из сеоских насеља ка Свилајнцу упућују на следеће закључке релевантне са аспекта перспективе руралног развоја:

– актуелна дневна просторна покретљивост ученичке омладине из сеоских насеља општине Свилајнац према истоименом граду и општинском центру има знатну демографску израженост, јер у њој свакодневно учествује 2,69% општинске руралне популације и 13,61% сеоске омладине у општини;

– као и у другим деловима Србије, тако и овде, дневне миграције становништва уопште, па и сеоске омладине, по генези и развојним карактеристикама, су изразито стихијске и имају разнородно дејство: позитивно и негативно, на свеукупни рурални развој, па и насеобинско-демографски;

– познавање степена развијености дневних миграција (обима, узрока, последица, демографских структура и других просторно-функционалних својстава) у оквиру мањих локалних урбаних система, какав је Свилајнац са својим гравитационим залеђем, има посебан значај у систему планирања: економског, просторног, урбанистичког и руралног, како тих система насеља тако и урбаног и руралног система насеља Србије и

– у склопу конституисања политике руралног развоја, за коју се слободно може рећи да у нашим друштвеним условима не постоји као научно верификована и плански финансирана активност, која тежи формирању економски јачег и стабилнијег села, карактеристике дневне просторне мобилности ученичке сеоске омладине имају изузетан значај.

Извесно је да неки од изучаваних сегмената ученичких дневних миграција према Свилајнцу могу представљати корисну полазну основу у поступцима програмирања и планирања руралног развоја. У том смислу истичемо:

– да просторни распоред домицила, обим и неке структуре (полна, по миграционом стажу, времену утрошеном на путовањима и сл.) ученичке дневне миграције представљају релевантно просторно-функционално својство мреже насеља од значаја за планско структурирање и обликовање функционалних односа и веза;

– значајну приврженост ученика дневних миграната руралној традицији и начину живљења, о чему сведочи висока заступљеност (380 миграната или 77,08%) испитаника који се изјашњавају да садашњи сеоски домицил у наредном периоду неће заменити новим – Свилајнцем;

– могући обим досељавања младих у Свилајнац из категорије ученика дневних миграната, који је од значаја за сагледавање перспективе урбаног развоја и

– руралне ареале: насеља и територије (на удаљености до 5 km и од 5 до 10 km од града), са максималном концентрацијом дневних миграната (90,35% укупног броја ученика дневних миграната) као приоритетне зоне (подручја) плански подстицаног руралног развоја са становишта интензивирања руралне производње и унапређивања сеоског живљења уопште.

**Srboljub Đ. Stamenković
Dragica R. Gatarić**

DAILY MIGRATIONS OF VILLAGE SCHOOLCHILDREN TOWARDS SVILAJNAC AS AN INDICATOR OF THE RURAL DEVELOPMENT PERSPECTIVE

Summary

It is clear that some of the studied segments of schoolchildren daily movements from rural areas towards Svilajnac (in 1991 – 8.568, and in 2002 – 9.395 inhabitants) are frequent in geographical studies of functional relations and links in networks of settlements (regional, sub regional and local) in some parts of Serbia. They can make manifold useful starting position in relations of planning and programming of rural development. In this sense we call attention to the following conclusions:

– the scope of the daily movements of schoolchildren to Svilajnac, is extensive; this has been found out by conducting a poll, towards the end of 1995 and the result showed that 493 schoolchildren travels every day from 33 villages and that the main mass of schoolchildren live in 15 settlements in the same county (434 travelling schoolchildren or 88,03% of the total number of pupils travelling day by day);

– the area pattern of domicile, the framework and the structure (by sex by the length of 'travelling service', the time spent on travelling, etc.) of the mentioned daily travelers, represent relevant spatial – functional distinctiveness of network of settlements which should be considered important to plan the structure and shape of the functional relations and links;

– an important link the travelling pupils have for their rural traditions and the way of living, supported by high number of schoolchildren (380 traveling pupils of 77,08%) revealing that they will continue to live in the same domicile and that they do not intend to replace it for the new one in Svilajnac;

– the possible range of the youth moving in Svilajnac from the category of the daily travelling pupils, which can be important from the perspective of the urban development of Svilajnac and that

– the rural settlements and areas (at the distance of 5 km and 5 to 10 km from the town) with the maximum concentration of the day to day travelling schoolchildren (90,35% from the total number of pupils) should be the priority in improving the economic development of the rural settlements from the point of view of the rural production and the way of life in the villages in general.